

Onko esimerkiksi koulutus itseenäinen hyvinvoinnin ulottuvuus vai onko se paremminkin muuta hyvinvointia määrittävä tekijä? Nykytutkimuksessa koulutus on useammin yhtälön oikealla puolella, eli sillä selitetään yksilön hyvinvoinnin ja elämänlaadun tasoa. Samaa voi sanoa siviilisäädystä. Vaikka parisuhteessa olevien on useissa tutkimuksissa näytetty olevan tyytyväisempiä elämäänsä, avioliitto itsessään ei ole kovin hyvä hyvinvoinnin mittari. Tutkimuksessa on lisäksi havaittu, että tyytymättömyys omaan avioliittoon on yhteydessä esimerkiksi heikompaan koettuun terveyteen kuin naimattomilla tai eronneilla (Lawrence ym., *Journal of Happiness Studies*, 2019). Lisäksi esimerkiksi Allardtin operationalisointi paikallisyhteisyydelle tuntuu sopivan heikosti hyvinvoinnin mittariksi nykypäivänä, jos se on ollut sopiva 1970-luvullakaan. Mitä kertoo hyvinvoinnista asuminen paikkakunnalla? Sitoutuminen omaan asuinalueeseen voidaan nähdä positiivisena, mutta myös liikkuvuus voi olla merkki mahdollisuuksista ja vapaudesta toteuttaa itseään.

Kirjoittajat tiivistävät muutoksen hyvinvoinnissa niin, että Allardt-hyvinvointi on kahden mittauspiteen välissä kohentunut. Lopulta muutokset hyvinvoinnin eri osa-alueissa näyttävät kuitenkin melko

vaatimattomilta vuosien 1972 ja 2017 välillä. Tämä ei kenties ollut odotettavissa ottaen huomioon merkittävät yhteiskunnalliset ja kulttuuriset muutokset, yleisen vaurastumisen ja hyvinvointivaltion laajenemisen. Keskiarvojen lisäksi olisi tietysti ollut hyvä tarkastella hyvinvoinnin jakaumaa, eroja eri ryhmien välillä ja hyvinvoinnin kasautumista (ks. esim. Uotinen ja Vaalavuo, THL, 2022). Teoksessa toki tarkastellaan hyvinvoinnin indikaattoreita myös suhteessa henkilön taustatekijöihin. Tässä analyysissä näkyikin, että monet indikaattoreista toimivat malleissa myös selittäjinä. Kiinnostava tulos on, ettei vuosien 1972 ja 2017 välillä ole juuri tapahtunut merkittävää muutosta siinä, miten nämä taustatekijät ovat yhteydessä hyvinvointiin.

Kaiken kaikkiaan teos on hyvä katsaus Allardtin hyvinvointikäsitteistöön ja -teoriaan, mutta anti hyvinvointitutkimusta nykypäivänä tekevälle jää vaatimattomaksi. Itseä olisi kiinnostanut kirjoittajien näkemykset siitä, miten Allardt-hyvinvointia tulisi päivittää sopivammaksi 2020-luvulle. Teos jättää käsittelemättä nyky-Suomen suurimmat haasteet tai muutokset, jotka todennäköisesti vaikuttavat hyvinvoinnin tasoon ja jakautumiseen: mielenterveyden ongelmat, maahanmuutto ja diversiteetin lisääntyminen,

väestön vanheneminen, ekologinen kriisi, polarisaation kasvu ja sosiaalisen median merkityksen korostuminen. Kirjoittajat itsekin myöntävät, että ovat ottaneet Allardtin hyvinvointiteorian annettuna eivätkä olkyseenalaistaneet Allardtin tapaa mitata hyvinvointia. Samalla on jätetty käsittelemättä 40 vuotta kiinnostavaa hyvinvointitutkimusta. Tämä on tietenkin hieno kunnianosoitus Allardtille, mutta lukija rikastuu tästä lähinnä menneisyyteen katsovana analyysinä.

Maria Vaalavuo

Imperiumien ja kolonialismien rajamaa

Rinna Kullaa, Janne Lahti & Sami Lakomäki (toim.):

Kolonialismi Suomen rajaseuduilla. Helsinki: Gaudeamus, 2022, 428 s. ISBN 978-952-345-163-6

Rinna Kullaan, Janne Lahden ja Sami Lakomäen toimittama teos *Kolonialismi Suomen rajaseuduilla* osallistuu viime vuosina virinneeseen keskusteluun Suomen ja suomalaisten kytköksistä kolonialismin globaaliin historiaan. Antologian kirjoittajat peräänkuuluttavat kolonialismin laajaa ymmärtämistä sekä Suomen historian

”kansallisen tulkinnan kehyksen” haastamista. Paitsi aiheissa ja tehtävänasetteluissa, tavoite näkyy myös terminologiassa ja kartoissa. Pohjoiseen Fennoskandiaan viitataan Saamenmaana (Sápmme), ja aluetta esittävän kartan (s. 14) ”ravisteltu” perspektiivi on vaikuttava: kartan saamenkieliset paikannimet, nykyvaltionrajojen puuttuminen ja käännetty pohjoinen-etelä-perspektiivi haastavat ajattelemaan alueen historiaa ja nykyisyyttä uudenlaisesta näkökulmasta. Kartta johdatteleekin lukijan erinomaisesti kirjan ydintee-moihin.

Teos haluaa haastaa piintyneitä kolonialistisia ja valtiokeskeisiä viitekehyksiä sekä avata vaihtoehtoisia tulkintahorisontteja. Se ei tee tätä syyllisiä ja syyttömiä osoitellen; toimittajat muistuttavat, ettei rajaseutujen historia ole pelkkää hallintaa ja hyväksikäyttöä, vaan myös monenlaisia muita kohtaamisia ja kertomuksia. Rajaseutujen tutkimuksesta (*borderlands studies*) ja globaalihistoriasta ammennetut teoreettiset ja metodologiset vaikutteet antavat teokselle analyyttistä lisäpönttä.

Teoksen artikkelit on jaettu kolmeen osioon. Ensimmäisen osan tutkimukset avaavat Saamenmaan historiaa ruotsalaisen, norjalaisen, suomalaisen ja venäläisen asutuskolonia-

lismin sekä saamelaisen toimijuuden kohtaamiskenttänä. Marko Jousteen, Veli-Pekka Lehtolan, Markus Juutisen ja Sonja Tanhuan luku kolttasaamelaisaktiivi Jääkk Sverloffin (1894–1977) toiminnasta eri valtakuntien ja kolttasaamelaisten välisenä ”kulttuurisena tulkkinä” on erityisen kiehtova. Kirjoittajat avaavat tapauksen kautta koloniaalisesti alistettujen ryhmien toimijuuden mahdollisuuksia ja korostavat erilaisten välittäjien merkitystä koloniaalisen vallan käytössä ja haastamisessa. Ritva Kyllin artikkeli ruokaan ja syömiseen liittyvistä kertomuksista Saamenmaalla avaa mielenkiintoisen kulttuurihistoriallisen ikkunan suomalaisten ja saamelaisten kohtaamiin. Raita Merivirran luku suomalaisen nuorisokirjallisuuden tavasta käsitellä saamelaisia haastaa pohtimaan populaarin kirjallisuuden merkitystä suomalaisen saamelaiskuvaston rakentumisessa. Sami Lakomäen artikkeli saamelaisten ja heidän naapuriensa väkivaltaisista kohtaamisista kerrotuista tarinoista 1500-luvulta 1900-luvun alkuun kyseenalaistaa narratiivia saamelaisasutuksen rauhanoimaisesta ”väistymisestä”.

Saamenmaata käsittelevät artikkelit tuovat kiinnostavaa historiallista perspektiiviä nykykeskusteluihin saamelaisten oikeuksista alkuperäiskansana.

Laura Junka-Aikio tuo luvusaan esiin, ettei ajatus saamelaisalueita halkovasta rautatiestä – eli ns. Jäämeren radasta – ole uusi. Ratasuunnitelman juuret ulottuvat 1900-luvun alkuun, jolloin hanketta motivoivat paitsi suuriruhtinaskunnan päättäjien toiveet uudesta merenkulkuväylästä ja pohjoisen luonnonvarojen hyödyntämisestä myös Venäjän imperiumin turvallisuushuolet. Suomen itsenäistymisen jälkeen rata näyttäytyi keinona suomalaistaa uuden kansallistalon pohjoisimmat, vielä etnisesti monimuotoiset kolkat. Sittemmin uusliberalistinen kilpailuvaltio on hylännyt asuttamistavoitteen, mutta ratahanke on saanut uudenlaisen merkityksen Suomen kansainvälisen kilpailukyvyyn edistäjänä.

Antologian toinen osa käsittelee ”Suomen siirtomaita”, joilla tässä tarkoitetaan etupäässä Petsamo ja Itä-Karjalaa. Osion kuudesta artikkelista neljä käsittelee Petsamo eli Suomen itäistä ”käsivartta”, jonka Tarton rauhansopimus (1920) luovutti Suomelle. Petsamo kuului Suomelle vain jatkosodan loppuun, mutta alueella oli keskeinen merkitys nuoren kansallisvaltion identiteetille. Monikulttuurinen ja luonnonvaroiltaan rikas alue näyttäytyi aikaistarkkailijoille suomalaisena koloniana, jossa kansakunta voisi osoittaa länsimaa-

laisuuttaan ja moderniuuttaan sivistämällä alkuperäisväestöä (lähinnä kolttasaamelaisia) ja uudenaikaistamalla taloutta (mm. nikkeli- ja kupariväestö).

Janne Lahti osoittaa artikkelissaan, kuinka Petsamon suomalaisasuttajien muistelukerrontaa sävyttää monesti asutuskolonialistinen eetos rajaseutujen kesyttämistä ja vieraan ympäristön kotimaaksi muuttamisesta. Peter Stadium tarkastelee 1920-luvun ja 1930-luvun suureellisia suomalaisvisioita Petsamon kehittämistä, joissa Suomelle suunniteltiin merkittävää roolia geopolittisessä kilpailussa Jäämeren alueen luonnonvaroista. Toisaalta etenkin virallisia valtion tilaamia selvityksiä leimasi ”empivä kolonialismi” (s. 155), jossa siirtomaahankkeen taloudellisia riskejä punnittiin varovaisesti ja epäluuloisesti.

Kolttäväestö ei ollut passiivinen asutustoiminnan seuraaja, vaan se vaikutti monin tavoin suomalaiseen kolonialismiin Petsamossa. Jukka Nyysönen tarkastelee maantieteen professori ja valtiongeologi Väinö Tannerin kolttasaamelaisten parissa 1920- ja 1930-luvuilla tekemiä tutkimuksia ns. kolonialistisen tieteen kontekstissa. Vuorovaikutuksessa kolttien kanssa muotoutuneet tekstit olivat moniäänisiä, eivätkä aina onnistuneet toteuttamaan ta-

voitetaan ”kolonialistis-imperialistisen keskuksen tai valtiotodellisuuden työkaluina” (s. 187–188). Kalavesiä ja maastoa tunteeneen kolttäväestön ja suomalaisten kalastusturistien kohtaamiset huojuttivat myös koloniaalisen asetelman riippuvuus- ja valtasuhteita, kuten Elina Arminen tuo omassa artikkelissaan esiin.

Tiina Sepän ja Liisa Vuonokari-Bomströmin artikkelit käsittelevät ns. rajantakaiseen Karjalaan kohdistunutta suomalaista kolonialistista ajattelua itsenäisyyden varhaisvuosina ja toisen maailmansodan aikana. Seppä tarkastelee perinteenkerääjä ja kirjailija Samuli Paulaharjun (1875–1944) työskentelyä Vienan Karjalassa ns. heimosotien aikana. Seppä analysoi, miten Paulaharjun miehisyys korostus kytkeytyi hänen toiseuttavaan tapaansa tarkastella karjalaista paikallisväestöä ja rajan taakse paenneita punaisia suomalaisia. Vuonokari-Bomströmin artikkeli korostaa tiedon kokoamisen ja tuottamisen merkitystä koloniaalisessa hallinnassa. Hän tutkii jatkosodan aikana miehityksessä Itä-Karjalassa toimintaa sotasaalisarkistoa, joka kokosi alueen arkistoja ja koetti käyttää asiakirjakokoelmia ”symboliseen valloittamiseen”: organisoimaan ja oikeuttamaan suomalaisvaltaa.

Antologian viimeinen osio suuntaa katseensa rajaseutujen

luomiseen Suomen valtionrajojen sisällä sekä Suomeen imperiumien välisenä rajaseutuna. Timo Särkkä kuvaa, miten artikkeli tarkastelee Suomen autonomiasta käytyä keskustelua viktoriaanisen ajan brittiläisessä aikakauslehdissä. Brittijulkisuudessa operoineet suomalaisaktivistit eivät olleet vain kirjoittelun seuraajia, vaan he pyrkivät aktiivisesti vaikuttamaan eurooppalaiskäsitteisiin Suomen ja Venäjän suhteesta laajemmassa globaalin imperialismin viitekehyksessä. Rinna Kullaa erittelee luvussaan, miten Venäjää tutkineet historioitsijat ovat eri aikoina nähneet Suomen aseman imperiumin luoteiskolkassa. Kullaan luku on tarpeellinen muistutus siitä, että Suomen asema osana Venäjän imperiumia määritteli keskeisesti Suomen ja suomalaisten osallisuutta globaalissa kolonialismissa ja imperialismissa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa.

Antologian kaksi viimeistä artikkelia tarkastelevat kiinnostavasti Suomen ruotsinkielisen ja tataarivähemmistön historiaa rajaseudun teoreettisesta näkövinkkelistä. Tuomas Tepora käsittelee toisen maailmansodan aikana käytyä keskustelua Neuvostoliitolle luovutettujen alueiden siirtoväen asuttamisesta ruotsinkieliselle maaseudulle. Tepora kumoaa julkisuudessa edelleen toisinaan esiintyvän

historian vääristelyn: myös ruotsin- ja kaksikieliset kunnat asuttivat siirtoväkeä, johon kuului karjalaisten lisäksi tuhansia Länsi-Uudenmaan ruotsinkielisiä. Valtakunnallisen kielivähemmistön pelko ”ruotsalaisen maan” suomalaistumisesta oli kuitenkin todellinen, ja Tepora analysoi kiintoisesti tämän ”käänteisen asutuskolonialismin” synnyttämää kiivasta kielipoliittista debattia.

Ainur Elmgrenin artikkeli Suomen tataariyhteisön suhtautumisesta miehitetyn Itä-Karjalan tataareihin ja tataarisotavankeihin on yllirajaista historiankirjoitusta parhaimmillaan. Artikkelit tuo esiin, miten kulttuurisilla ja valtakunnallisilla rajaseuduilla elämään tottuneet Suomen tataarit ja neuvostoliittolaiset tataarivangit käyttivät yllirajaista kokemusmaailmassa poliittisena ja sosiaalisena resurssina.

Kolonialismi Suomen rajaseuduilla on taitavasti ja ajatuksella artikkelikokoelma, jonka viisitoista osatutkimusta osoittavat erinomaisesti kolonialismin ja rajaseutujen tutkimuksen teoreettista ja menetelmällistä relevanssia Suomen historian tutkimuksessa. Teoksen suurin ansio on rajaseutujen, globaalihistorian ja kolonialismin tutkimuksen ”kotouttaminen”: kansainvälisestä keskustelusta ammennet-

tuja näkökulmia sovelletaan luovasti ja oivaltavasti moninasiin Suomen historiaan liittyviin alkuperäisaineistoihin ja tutkimuskysymyksiin. Antologia kiinnostanee paitsi historioitsijoita myös etnisyyttä ja (post)kolonialismia tutkivia yhteiskuntatieteilijöitä.

Aleksi Huhta

Terapeuttisen kulttuurin tutkimuksen uudistaja

Suvi Salmenniemi: *Affect, Alienation, and Politics in Therapeutic Culture. Capitalism on the Skin*. Cham: Palgrave MacMillan, 2022, 222 s. ISBN 978-3-031-10571-5

Terapeuttinen kulttuuri on erottamaton osa myöhäiskapitalistia yhteiskuntia. Eri-laiset psykologiset käytännöt, diskurssit ja selitysmallit ovat arkipäiväistyneet mittakaavassa, joka on tehnyt niistä länsimaisten yhteiskuntien *lingua franca*, kuten Suvi Salmenniemi uutuusteoksessaan osuvasti huomauttaa. Samalla terapeutisesta kulttuurista on tullut ilmiö, johon liittyviä piirteitä on vaikea tunnistaa. Niihin voi olla haastavaa tarttua myös tutkimuksen keinoin, mutta tässä tehtävässä Salmenniemen kirja

Affect, Alienation, and Politics in Therapeutic Culture. Capitalism on the Skin onnistuu loistavasti.

Salmenniemen monografia-muotoinen teos perustuu pitkäjänteiseen etnografiseen tutkimusotteeseen. Tutkimustaan varten hän on osallistunut erilaisiin tapahtumiin, kokeillut itse vaihtoehtoisia hoitomuotoja ja haastatellut 46 terapeuttisen kulttuurin harjoittajaa. Haastatelluista naisia oli 39 ja miehiä vain 7. Tämä mukailee terapeuttisen kulttuurin sukupuolijakaumaa, joissa naisemmistöinen osallistujajoukko on pikemminkin sääntö kuin poikkeus. Tutkimus tuo tervetulleeseen lisän terapeuttisen tutkimuksen kentälle myös siten, että siinä missä aiemmassa tutkimuksessa on keskitytty angloamerikkalaiseen kulttuuriin, tässä kohteena on Suomi.

Teoksen lähtökohtana on ajatus, että terapeuttinen kulttuuri ei ole vain ”yksi”, vaan sen ilmenemismuodot ovat moninaisia. Moninaisuudesta huolimatta erilaisia käytäntöjä yhdistäviä piirteitä toki on: esimerkiksi mielen, ruumiin ja sielun yhteyden painottaminen; ajatus terveestä tunne-elämästä hyvinvoinnin lähteenä; sekä usko ”itsen” aktiivisen työstämisen aikaansaamaan muutokseen. Tutkimuksessa edustettuina ovat etenkin vaihtoehtolää-